

Հանդիպում երիտասարդ լեզվաբանների հետ

2015թ. փետրվարի 2-ին ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ երիտասարդ գիտաշխատողների սեմինար-հանդիպում: Ինստիտուտի տարբեր բաժինների կրտսեր գիտաշխատողները ներկայացրին իրենց կատարած պլանային աշխատանքները, քննարկեցին առաջիկա տարվա անելիքները և խընդիրները:

Նախատեսվում է ավանդական դարձնել նման հանդիպումը: Ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվայանը անդրադարձավ գիտական աշխատանքների հիմնական ուղղություններին, բարձր գնահատեց երիտասարդ գիտաշխատակիցների հետազոտական նախաձեռնությունները, արեց մի շարք առաջարկություններ, տվեց որոշակի հանձնարարություններ:

Մասնավորապես երիտասարդ գիտաշխատակից Վ. Խաչատրյանին առաջարկվեց ամփոփել նախորդ տարվա կատարած հետազոտությունը և առաջիկա տարվա ընթացքում ներկայացնել հրատարակության: Մ. Սարգսյանին հանձնարարվեց նախապատրաստվել անցկացվելիք սեմինար պարապ-

մունքին՝ հանդես գալու Գ. Ջահուկյանի ընդհանուր լեզվաբանական տեսությանը վերաբերող տերմինաբանության թեմայով զեկուցմամբ:

Նշվեց, որ երիտասարդները պետք է վառ պահեն գիտության լույսը, հետևեն գիտական խոսքին, ապահովեն գիտական պատշաճ մակարդակ: Աշխատակիցներին առաջարկվեց հանդես գալ նոր նախաձեռնություններով, ավելի մեծ ակտիվություն ցուցաբերել գիտաժողովներում և տեսական սեմինարներին, մասնակցել ինստիտուտի գիտական նստաշրջաններին, տարվա ընթացքում հրապարակել երկուսից ոչ պակաս գիտական հոդված:

Քննարկվեցին նաև կազմակերպական բնույթի որոշ հարցեր՝ կապված առաջիկա գիտաժողովների, հատկապես «*Երիտասարդ լեզվաբանների հանրապետական գիտաժողովի*» վերաբերյալ:

Գիտական աշխատողների մասնագիտական գործունեության գնահատում

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 3-րդ կետի և ՀՀ կառավարության «ՀՀ գիտական

կադրերի որակավորման կարգը և գնահատման չափորոշիչները հաստատելու մասին» 2001 թ. հոկտեմբերի 3-ի N 935 որոշման համաձայն՝ 2015 թ. հունվարի 21-ից 29-ը ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում անցկացվեց գիտաշխատողների աստեսավորում իրենց զբաղեցրած պաշտոններում:

Որակավորման հանձնաժողովին ինստիտուտի գիտաշխատողները ներկայացրին 2010-2014 թթ. հրատարակած գիտական աշխատանքների ցանկը, գրավոր հաշվետվություն անցած հինգ տարիների գիտական գործունեության վերաբերյալ (հրատարակություն, թեմայի կատարում, ընդդիմախոսություն, գրախոսություն, աշխատանքների խմբագրում, գիտաժողովների մասնակցություն, գիտական սեմինարների անցկացում և այլն):

Որակավորման հանձնաժողովը ներկայացրեց իր եզրակացությունը, որի հիման վրա իրենց զբաղեցրած պաշտոններում վերահաստատվեցին (որակավորվեցին) ինստիտուտի յոթ բաժինների քառասունհինգ գիտաշխատակիցներ:

Որակավորման արդյունքները գոհացուցիչ են: Արդյունքները հաստատվեցին հունվարի 30-ին կայացած գիտական խորհրդի նիստում:

**Մայրենի լեզվին նվիրված
գիտաժողով՝
«Մեր լեզուն մեր հայրենիքն է»
խորագրով**

Փետրվարի 20-ին ՀՀ սփյուռքի նախարարության և ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի լեզվի ինստիտուտի նախաձեռնությամբ ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում սկսվեց «Մեր լեզուն մեր հայրենիքն է» խորագրով գիտաժողովը:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ՀՀ սփյուռքի նախարար Հ. Հակոբյանը: Նա շնորհավորեց բոլոր ներկաներին Մայրենի լեզվի օրվա առթիվ՝ նշելով, որ այս տարի Մայրենիի օրվան նվիրված միջոցառումները իրականացվում են Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի միջոցառումների շրջանակներում: Սա նոր երանգ է հաղորդում այս միջոցառմանը, քանի որ ցեղասպանության հետևանքով եղել է հարված նաև լեզվի նկատմամբ: Մենք չենք կարող առաջին հերթին մեծագույն ցավով չարձանագրել հայերենի շուրջ երեք տասնյակ բարբառների կորուստը: Այլևս գոյություն չունեն Ակնի, Խարբերդի, Երզնկայի, Տիգրանակերտի, Շապին-Գարահիսարի, Վանի, Հաջընի, Սեբաստիայի, Մարաշի և այլ բարբառները, որոնք եղել են հայերենի յուրահատուկ դրսևորումներ,

մեր ժողովրդի լեզվական ստեղծագործական ու ազգային մտածողության ինքնատիպ արտահայտություններ: Եվ եթե այսօր մեր երիտասարդ սերնդից շատերը չեն խոսում հայերեն, դա ևս ցեղասպանության հետևանք է, հավելեց գերատեսչության ղեկավարը:

Նշվեց, որ 2015թ. ՀՀ սփյուռքի նախարարության գերակա խնդիր է հռչակվել հայոց լեզվի տարածումը և երիտասարդության շրջանում հայերենի իմացության ընդլայնումը: Նշվեցին նաև այն կարևորագույն քայլերը, որոնք իրականացնում է գերատեսչությունը Սփյուռքում մայրենի լեզվի պահպանման և տարածման ուղղությամբ՝ մասնավորապես անդրադառնալով «Սփյուռք» ամսագրին դպրոցին» և «Արի տուն» ծրագրին, որոնց շրջանակներում հայ պատանիները և երիտասարդները, այցելելով հայրենիք, իրենց յուրաքանչյուր առավոտը սկսում են մայրենի լեզվի դասընթացով, ունենում են հայերենով շփվելու բացառիկ հնարավորություն: Նա կարևորեց նաև նախարարության էլեկտրոնային գրադարանի ստեղծումը, որը մեծ դեր ունի մայրենի լեզվի և առհասարակ՝ հայության պահպանության գործում:

Այնուհետև, Հ. Հակոբյանը նշեց հետևյալը. «Մենք մշտապես կարևորել ենք Սփյուռքում մեկօրյա դպրոցների ստեղծումը, և ուրա-

խությամբ պետք է նշեմ, որ անցած վեց տարիների աշխատանքի շնորհիվ տարբեր համայնքներում կարողացել ենք շուրջ 600 մեկօրյա դպրոց հիմնել: Մեծ նվաճում էր, որ կարողացանք հայոց լեզվի ուսուցման, այսպես կոչված, հեռուստադպրոց ստեղծել, որը հեռարձակվում է հանրային հեռուստաընկերության արբանյակային հեռարձակմամբ»: ՀՀ սփյուռքի նախարարը խոսեց նաև Հայաստանում բնակություն հաստատած Սիրիայից և Իրաքից եկած մեր հայրենակիցների մասին, որոնց ինտեգրումն առավել արագ և ճիշտ իրականացնելու նպատակով նախարարությունը նրանց համար կազմակերպում է մայրենիի ուսուցման արագացված դասընթացներ:

Իր խոսքի ավարտին նախարար Հ. Հակոբյանը երիտասարդությանը կոչ արեց հատկապես Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին իրենց կարևորագույն և ազգանպաստ գործը համարել հայերեն սովորելը, մայրենի լեզվով հաղորդակցվելը, և որ Մայրենի լեզվի օրը յուրաքանչյուրի համար լինի ոչ միայն փետրվարի 21-ը, այլև տարվա բոլոր օրերը: Վերջում ՀՀ սփյուռքի նախարարը շնորհակալություն հայտնեց ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահությանը, Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտին՝ ավանդույթ դարձած Մայրենի լեզվի օր-

վան նվիրված այս գիտաժողովի կազմակերպմանն աջակցելու համար:

ՀՀ ԳԱԱ անունից ողջույնի խոսքով հանդես եկավ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտողար Յու. Սուվարյանը: Նա մեծ գոհունակությամբ նշեց, որ ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը չի բավարարվում միայն այս գիտաժողովի կազմակերպմամբ և Մայրենի լեզվի օրվա շրջանակներում մշտապես իրականացնում է այցելություն Մաշտոցի շիրիմին, ձեռնարկում լեզվական առնչություններին վերաբերող տարբեր միջոցառումներ: Յու. Սուվարյանը նշեց, որ համաշխարհայնացման (գլոբալացման) մեր ժամանակներում առաջ են գալիս նոր խնդիրներ, որոնց լուծման ճանապարհին առաջանում են նոր ընթացումներ և հասկացություններ, որոնց համար անհրաժեշտ է լինում կիրառել համապատասխան տերմիններ և տերմինային անվանումներ, և դրանց հայերեն համարժեքների ստեղծումը պետք է լինի համակարգված, հայերենին հարազատ ձևերով: Նա առաջարկեց ստեղծել հայերենի համակարգման բարձրագույն խորհուրդ:

«Հայրենիք և լեզու» թեմայով զեկուցում կարդաց Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվայանը: Նա նշեց, որ

ինչպես նախորդ երկու, այնպես էլ այս գիտաժողովի նպատակն է ոչ միայն արժևորել և գնահատել մայրենի լեզվի դերը հայեցի հոգեկերտվածքի, մտածողության, աշխարհըմբռնման ձևավորման, հայագի ինքնության, մշակութային ինքնատիպության զարգացման ու պահպանման, հայությանը միավորելու, հայոց պետականության և ինքնիշխանության պահպանման գործում, այլև արձարծել ու բարձրացնել լեզվաքաղաքականությանը, լեզվի գործառությանն ու կանոնարկմանը, ուսուցմանն ու ուսումնասիրությանը վերաբերող տարաբնույթ հարցեր, որոնք կարող են հետագա մասնագիտական քննարկումների առարկա և առկա խնդիրները լուծելու խթան դառնալ:

Անդրադառնալով շուրջ երեք տասնյակ անհետացած բարբառների խնդրին՝ Վ. Կատվայանը ավելացրեց, որ եթե մի քանի տարի առաջ դեռևս կարելի էր այդ բարբառները ինչ-որ չափով հավաքել եղեռնից մազապուրծ եղած բարբառակիրներից, ապա ներկայումս այդ հնարավորությունն ավելի ու ավելի սահմանափակ է դառնում: Նա նույնպես նկատեց, որ լեզվի գրական նորմավորումը և հետագա զարգացումը առավել արդյունավետ կլինեն պետական համակարգող կենտրոնի առկայությամբ, որ-

պիսին կարող է լինել հայերենի բարձրագույն խորհուրդը:

«Ավ. Իսահակյանը և հայոց լեզուն» թեմայով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրեն Ավ. Իսահակյանը՝ վերջում հիշեցնելով մեծանուն գրողի խոսքերը. «Մայրենի լեզվի բառերը մենք զգում ենք, ապրում, իսկ օտար լեզվինը՝ սովորում, հասկանում, հիշում...»:

Լեզվի պետական տեսչության պետ Ս. Երիցյանն անդրադարձավ հրապարակային գրվածքներին առնչվող հիմնախնդիրներին, ավելի կոնկրետ՝ ազդագրերին, հայտարարություններին, որոնց զգալի մասում հաճախ սպրդում են լեզվական անհարիր ձևեր և ձևակերպումներ, և դրանք այլ բան չեն, քան աղավաղումներ, ոտնձգություն մայրենի լեզվի նկատմամբ: Իսկ ՀՀ գրողների միության նախագահ Էդ. Միլիտոնյանի ելույթը վերաբերում էր հայոց նորօրյա բանաստեղծական խոսքի գեղարվեստական, ոճական յուրահատկություններին:

Բավականին հետաքրքիր գեկուցմամբ հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Դոլուխանյանը՝ անդրադարձավ բելգիացի հայագետ Ֆելիքս Նևի՝ հայոց լեզվի վեաբերյալ ունեցած բանասիրական և գիտական գնահատումներին, շեշտելով, որ եվրոպական հայագիտությունը այսօր ևս մեծ հետաքրքրություն է հանդես բե-

րում հայերենի նկատմամբ և ըստ պատշաճի գնահատում է այն:

Պրոֆ. Ս. Դանիելյանը իր գեկուցման մեջ անդրադարձավ գրական արևմտահայերենին՝ վերաբերող առկա տազնապներին՝ նշելով, որ անհրաժեշտ է նոր գրական հայերենի այդ տարբերակին նույնպես տալ պետական լեզվի կարգավիճակ, ստեղծել հայերենի միասնական պետական և համահայկական խորհուրդ, որ կունենա արտակարգ լիազորություններ և կկարգավորի արևմտահայերենի ուղղագրական վիճակը, առհասարակ՝ կտա լեզվական կնճռոտ խնդիրների լուծումը:

Պրոֆ. Յու. Ավետիսյանը ևս խոսեց արդի հայերենի գիտական ուսումնասիրության գերակա ուղղությունների մասին, իսկ պրոֆ. Ռ. Սաքապետոյանը հանդես եկավ «Արևմտահայերենն անհետացող լեզու չէ» գեկուցումով: Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտաշխատող Ս. Տիոյանի «Արևմտահայերենի զարգացման հիմնական ուղղությունները» վերնագրով գեկուցումը վերաբերում էր արևմտահայերենի բաժնում կատարված և կատարվող աշխատանքներին, ընդ որում խոսք եղավ նաև իրենց հրատարակած գրքերի, հրատարակման գործընթացում գտնվող «Արևմտահայերենի գործնական բառարանի» մասին:

Դոց. Դ. Գյուրջինյանի զեկուցման թեման էր «Հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրի արտացոլումը հայերենի բառապաշարում», դոց. Հ. Սուքիասյանը խոսեց Հայոց ցեղասպանության հետևանքով հայոց լեզվի կրած կորուստների մասին, նույն թեմային ի մասնավորի անդրադարձավ նաև լեզվաբան Հ. Զաքարյանը:

Մասնակիցների համար ուշագրավ անակնկալ եղավ այն, որ Հ. Սուքիասյանն իր զեկուցումից հետո ամբիոնի մոտ հրավիրեց բժշկական համալսարանի արաբ, պարսիկ և հնդիկ ուսանողներին, որոնք բավականին գրագետ, միաժամանակ իրենց մայրենի լեզվի շեշտադրմանը մոտ հայերենով հիացմունք պատճառեցին ներկաներին, միաժամանակ մեծ սիրով խոսեցին հայոց լեզվի մասին, շեշտեցին, որ Հայաստանում իրենց ավելի վստահ և ընդունված են զգում հայերենը սովորելուց հետո: Նրանք ասմունքեցին հայ մեծանուն բանաստեղծների հայտնի այն ստեղծագործություններից, որոնք նվիրված են մեր լեզվին:

Թեմատիկ զեկուցումներով հանդես եկան մի շարք այլ ճանաչված լեզվաբաններ, բանասերներ:

Ամփոփելով աշխատանքները՝ գիտաժողովի մասնակիցները կազմեցին հայտարարություն՝ կոչ անելով սիրել, պահպանել, գործածել,

տարածել ու սերնդեսերունդ փոխանցել հայոց լեզուն՝ այդպիսով մեծագույն նպաստ բերելով հայապահպանության գործին:

**«Արևմտահայերենը տանտիրոջ
իրավունքով պետք է իր տեղն
ունենա հայաստանյան
իրականության մեջ»**

Այդ վերնագիրն ուներ ընթացիկ տարվա մարտի 18ին մայրենի լեզվին նվիրված «Մեր լեզուն մեր հայրենիքն է» ընդհանուր խորագիրը կրող գիտաժողովի ժամանակ ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվայանի ելույթը:

Նա մասնավորապես նշեց հետևյալը. «Բոլորիս մտահոգության առարկան գրական արևմտահայերենի վիճակն է, որն արդեն 100 տարի զրկված է միասնական գործառության ու զարգացման, հետևաբար նաև՝ կանոնարկման հնարավորություններից, բարձրագույն կրթության, գիտության լեզվի իր դերից, դպրոցական համալիր ուսուցման միջոց լինելու գործառույթից: Մենք բարձր ենք գնահատում սփյուռքահայ և հայաստանյան մտավորականության, Սփյուռքի նախարարության և հայ եկեղեցու ջանքերը՝ արևմտահայերենը պահպանելու, զորացնելու ուղղությամբ: Կարծում ենք, որ արդյունքում արևմտահայերենը պետք է իր

ամուր հենարանն ունենա մայր հայրենիքում: Արևմտահայերենը համազգային արժեք է, այն բոլորինս է և մեզ համար նույնքան հարազատ ու սովորական պետք է լինի, որքան արևելահայերենը: Չմոռանանք նաև, որ շատերս արևմրտահայ արմատներ ունենք, իսկ ներկա Հայաստանում արևմտահայ խոսքը շարունակում է գործառել Կարևո, Մշո, Սասնո, Դիադինի և այլ բարբառների տեսքով: Հետևաբար արևմտահայերենը տանտիրոջ իրավունքով պետք է իր տեղն ունենա հայաստանյան իրականության մեջ, այստեղ պետք է արմատներ ձգի, ամրապնդվի և հայրենիքից իր կենդանարար ավյունը մղի սփյուռք: Արևմտահայերենի պահպանումը և զարգացումը ոչ միայն ազգային, այլ նաև պետական նշանակություն ունեցող առաջնահերթություն է, որովհետև այն ոչ միայն ազգապահպան դեր ունի Սփյուռքում, այլ նաև աշխարհի բազմաթիվ երկրներում կատարում է լեզվական դեսպանի յուրահատուկ դեր հնարավորություն ստեղծելով աշխարհում ճանաչելի դարձնել մեր մշակույթը, ազգային ինքնատիպությունը:

Հայերենի դրսևորման բոլոր տարբերակները արևմտահայ և արևելահայ գրական լեզուները, խոսակցական լեզուն և բարբառները, միասնական համակարգի անտրոհելի բաղադրիչներ են, և

այդ դրսևորումներից յուրաքանչյուրի խնդիրները ի վերջո ընդհանուր հայերենի, այսինքն՝ ՀՀ պետական լեզվի խնդիրներն են: Ուշադրության կարիք ունեն հատկապես գրական արևելահայերենի առջև ծառացած այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են՝

1. գրական լեզվի անաղարտության պահպանումը,
2. մայրենի լեզվի ուսուցման մակարդակի բարելավումը,
3. լեզվի կանոնարկումը և զարգացումը:

Այս խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է իրավիճակի ճիշտ գնահատում և անհրաժեշտ գործողությունների մշակում:

1. Գրական լեզվի անաղարտության պահպանման անհրաժեշտությունը հատկապես ընդգծվում է, երբ ակտիվանում են լեզվի աղավաղման միտումները: Ներկայումս լեզվի աղավաղումն արտահայտվում է լեզվական սխալների (և՛ արտասանական, և՛ բառագործական, և՛ քերականական) տարածմամբ, գրական լեզվում խոսակցական, բարբառային իրողությունների, օտար բառերի ու արտահայտությունների անհարկի օգտագործմամբ, երբեմն նույնիսկ գոեհկաբանությունների, ժարգոնային արտահայտությունների գործածությամբ:

Մեր օրերում աղավաղումների պատճառներից մեկն էլ հասարա-

կույթյան մեջ լեզվի վերաբերյալ պատկերացումների խեղումն է, օրեցօր տարածվող այն թյուր ըմբռնումը, թե խոսակցական լեզուն ապահովում է ավելի անմիջական հաղորդակցում, և էական չէ, թե խոսքը ինչ որակ ունի, որովհետև կարևորը մտքի հաղորդումն է և հասկանալի լինելը: Եթե նման ըմբռնումը կարող է ընդունելի լինել առօրյա, կենցաղային հաղորդակցման դեպքում, ապա բոլորովին մերժելի է գրական լեզվի գործառության ոլորտներում: Այլ կերպ ասած՝ շփոթվել են լեզվի տարբեր դրսևորումների գործառական ոլորտները, և հաշվի չի առնվում այն հանգամանքը, որ հրապարակային խոսքը (գրավոր թե՛ բանավոր) պետք է լինի համակարգված, կանոնավոր ու գեղեցիկ, հանրության համար ընկալելի և հաճելի: Կանոնավոր, բարձր և անաղարտ գրական լեզուն ճիգ ու ջանք է պահանջում, իսկ հասարակությունը մեծ մասամբ այդ առումով կամ ծուլանում է, կամ էլ լեզվական հարցերով զբաղվելու ժամանակ չունի:

Իրավիճակը շտկելու համար նախ և առաջ անհրաժեշտ է ձևավորել լեզվի վերաբերյալ ճիշտ պատկերացումների համակարգ, և այդ ուղղությամբ անելիքներ ունեն ինչպես գիտակրթական համակարգը, այնպես էլ հեռուստատեսությունն ու զանգվածային լրա-

տվության մյուս միջոցները, թատրոնը, կինոն և իհարկե պետական կառավարման համակարգի տարբեր օղակներ: Գրական լեզուն կարիք ունի պետական հոգածության, ուղղորդված պետական ծրագրի և քաղաքականության, որի համակարգողը և վերահսկողը կարող է լինել Լեզվի պետական տեսչությունը՝ ունենալով օրենսդրական հիմքեր և անհրաժեշտ լիազորություններ:

2. Մայրենի լեզվի ուսուցման մակարդակի

բարձրացումը կրթական համակարգի մշտական խնդիրն է և շարունակական գործընթաց է: Ներկայումս այս խնդիրը առավել հրատապ է, որովհետև նկատելի է գրական լեզվի նորմերի գրեթե համատարած չիմացություն, թե՛ գրավոր, թե՛ բանավոր անսխալ և գեղեցիկ խոսք կառուցելու անկարողություն, որը անխտիր դրսևորվում է հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտներում, նույնիսկ գիտակրթական ոլորտի աշխատանքներում, գեղարվեստական խոսքում, պաշտոնական գրություններում:

Պատճառը թերևս կրթական համակարգում մայրենիի ուսուցման ծրագրերի և մեթոդների անկատարությունն է, հարցի ոչ բավարար և պատշաճ արժևորումը: Մայրենիի ուսուցումը չի կարող սահմանափակվել ոչ քերականական կանոնները յուրացնելու պահանջով և ոչ

էլ թեստերի պատասխանները գտնելու ունակությունների ձևավորմամբ: Մայրենիի ուսուցման հիմնական նպատակը չի կարող լինել սովորողներին որևէ կարգի (հատկապես՝ ընդունելության) քննության նախապատրաստումը: Միաժամանակ, մայրենիի ուսուցումը չի կարող սահմանափակվել միայն գրական արևելահայերենի դասավանդմամբ:

Մայրենիի ուսուցման հարցում որակական փոփոխության հասնելու համար հարկավոր է ձևավորել դասավանդման այնպիսի ծրագրեր և եղանակներ, որոնց շնորհիվ սովորողները լեզվական գիտելիքների հետ միասին ձեռք կբերեն անսխալ և գեղեցիկ գրական խոսք կառուցելու ունակություններ, իրենց մտքերը ճիշտ արտահայտելու և ըստ անհրաժեշտության լեզուն ճկուն գործադրելու կարողություններ: Անհրաժեշտ է, որ մայրենիի ուսուցմանը նպաստի կրթական ողջ համակարգը: Սովորողները պետք է անհրաժեշտ տեղեկություններ և գիտելիքներ ունենան հայերենի բոլոր դրսևորումների (գրաբար, միջին հայերեն, աշխարհաբար, բարբառային հայերեն) վերաբերյալ: Ընդհանրապես, յուրաքանչյուր դասընթաց պետք է հետապնդի նաև գիտության տվյալ բնագավառում լեզվի ճիշտ գործածման հմտությունների ձևավորման և ամրապնդման

նպատակներ: Այս առումով կարևոր է նաև, որ կրթական համակարգում գործածվող ուսումնական նյութերը, դասագրքերը լեզվական առումով անթերի լինեն: Կարծում ենք՝ ցանկացած դասագիրք հրատարակվելուց առաջ պետք է ենթարկվի լեզվական փորձաքննության:

3. Լեզվի կանոնարկումը և զարգացումը մեծ կարևորություն ունեն, որովհետև միայն նորմավորված, միասնական և հարուստ լեզուն կարող է լիարժեք և հաջողությամբ բավարարել անհատի, պետության, հասարակության և ազգի լեզվական պահանջմունքները, լինել մշակութային արժեքների ստեղծման և կուտակման, պետական ու հասարակական գործունեության կազմակերպման միջոց: Այս գործընթացը նույնպես մշտական է ու շարունակական, քանի որ լեզվի բնականոն զարգացման և հասարակության մեջ տեղի ունեցած տեղաշարժերի հետևանքով միշտ առաջ են գալիս լեզվական նոր իրողություններ, որոնք կարիք ունեն գնահատման, արժևորման և համակարգման: Ներկայումս իրենց լուծմանն են սպասում ուղղագրական և ուղղախոսական, բառագործածման և տերմինաբանական, նաև քերականական բնույթի բազմաթիվ հարցեր, որոնց կարգավորումը օբյեկտիվորեն չի կարող լինել առանձին մասնագետների

կամ մասնագետների խմբերի մենաշնորհը, այդ գործընթացը չի կարող տեղի ունենալ նաև ինքնաբերաբար: Մեր օրերում լեզվական նորմերը սահմանողների դերում հայտնվել են բուհական ընդունելության քննությունների շտեմարանների հեղինակները, որոնց ըմբռնումները հաճախ կրում են մասնավոր բնույթ: Հրապարակի վրա են ուսումնական բառարաններ, ուղեցույցներ, շտեմարաններ, գիտական աշխատանքներ, որոնց հեղինակները լեզվական տարբեր իրողությունների վերաբերյալ ներկայացնում են իրենց պատկերացումները և առաջարկությունները:

Բազմակարծությունը, ինչ խոսք, նպաստում է առաջընթացին, եթե տեղի են ունենում քննարկումներ, բերվում են փաստարկներ և կայացվում հանրության համար ընդունելի որոշումներ: Եվ չնայած լեզվի զարգացմանը և նորմավորմանը իրենց նպաստը կարող են բերել ուսումնական առանձին կենտրոններ, ստեղծագործ անհատներ (ինչպես եղել է մեր պետականության բացակայության ժամանակներում), բայց պետականության առկայության պայմաններում լեզվի նորմավորումը և զարգացումը առավել արդյունավետ կլինի պետական համակարգող կենտրոնի առկայությամբ, որպիսին, մեր պատկերացմամբ, կարող է լինել հայերենի բարձրագույն խորհուրդը:

Ի դեպ՝ հայերենի բարձրագույն խորհրդում պետք է ընդգրկվեն հայ նշանավոր լեզվաբաններ, հայտնի մասնագետներ, որոնք կներկայացնեն գիտակրթական ողջ համակարգը, թերևս նաև հայտնի մտավորականներ և գործիչներ (նաև սփյուռքահայ), ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչներ: Խորհրդին կից կարող են գործել խորհրդակցական խմբեր՝ ըստ գիտության, մշակույթի, տնտեսության տարբեր բնագավառների: Խորհրդի նպատակն է լինելու գրական հայերենի (նաև՝ արևմտահայերենի) կանոնարկման գործընթացի կազմակերպումն ու համակարգումը, արևելահայերենի և արևմտահայերենի մերձեցմանը, հայերենի զարգացմանը և հարստացմանը նպաստելը:

Խորհուրդը պետք է՝

ա) մշակի գրական հայերենի կանոնարկման սկզբունքները ըստ տարբեր ոլորտների՝ ուղղագրություն, ուղղախոսություն, տառադարձություն, տերմինաբանություն, քերականություն, բառապաշարի հարստացում և այլն.

բ) շարունակաբար որոշի կանոնարկման ենթակա խնդիրների շրջանակը և նախաձեռնի պարբերական մասնագիտական քննարկումներ՝ ըստ անհրաժեշտության

ներգրավելով նաև այլ ոլորտների մասնագետների.

գ) քննարկի կանոնարկման հարցերի վերաբերյալ արտահայտված տեսակետները, արված առաջարկները, վիճելի հարցերը.

դ) պարբերաբար քննարկի արևելահայերենի և արևմտահայերենի փոխհարստացման, միասնական զարգացման հարցեր.

դ) քննարկումների արդյունքում արված եզրահանգումները և որոշումները, հանձնարարելի ձևերը, բառացանկերը իր պարբերականով ներկայացնի հանրությանը.

ե) պարբերաբար բառացանկերի ձևով հրապարակի անհարկի փոխառությունների, օտարաբանությունների հայերեն համարժեքները, այլ նյութեր.

զ) իր պարբերականում շարունակաբար հրապարակի լեզվական սխալների մեկնաբանություններ, պարզաբանումներ և այլն:

Կարծում ենք՝ հայերենի բարձրագույն խորհուրդը կարող է լինել ՀՀ կառավարության հիմնական խորհրդատուն լեզվական հարցերում: Խորհրդի իրավասությունների շրջանակներում կարող է լինել նաև այնպիսի խնդիրների կարգավորումը, ինչպիսիք են հայերենի հոլովների քանակի, ուղղագրական բարեփոխումների և այլ հարցեր:

Թվում է՝ հայերենի բարձրագույն խորհուրդը կարող է լինել ՀՀ

կառավարությանն առընթեր գործող կառույց, ինչպիսին էր ժամանակին ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն:

Հարգելի բարեկամներ՝ *ր, մեր լեզուն մեր հայրենիքն է*, ուրեմն եկե՛ք որդիական սիրով պահպանենք ու հզորացնենք լեզվական մեր հայրենիքը, *հայ լեզուն տունն է հայուն*, ուրեմն եկե՛ք սիրոջ իրավունքով ու հոգածությամբ շարունակ նորոգենք ու շենացնենք մեր ընդհանուր տունը»:

**Ակադ. Ս. Աբրահամյանի
90-ամյակին նվիրված
հանրապետական գիտաժողով**

ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտում ս. թ. մարտի 26-27-ին տեղի ունեցավ մեծանուն լեզվաբան, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Սերգեյ Աբրահամյանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողով: Բավականին հետաքրքիր զեկուցումներով հանդես եկան ոչ միայն լեզվի ինստիտուտի, այլև հանրապետության տարբեր բուհերի և գիտական հաստատությունների, ԼՂՀ պետական համալսարանի մասնագետ գիտնականներ, որոնք իրենք զեկուցումներում անդրադարձան ժամանակակից հայերենի կառուցվածքին, գործա-

նությանն ու զարգացմանն առընչվող տարաբնույթ հարցերի:

Ձեկուցողները կրկին ու կրկին փաստեցին և արժևորեցին մեծ գիտնականի նրակշիռ վաստակը և գիտամանկավարժական գործունեությունը:

Ժամանակակիցների հուշերը, ինչպես նաև գիտնականին նրա կյանքի այլ կողմերից բնութագրող հետաքրքիր ֆիլմի ցուցադրությունը յուրօրինակ տպավորություն թողեցին գիտաժողովի մասնակիցների վրա: Լավ կազմակերպված գիտաժողովին Ելույթ ունեցան գիտնականի զավակներ Անահիտ և Աշոտ Աբրահամյաններ, որոնք վերջում հայտնեցին իրենց շնորհակալական խոսքը:

Հայոց եղեռնի 100րդ տարելիցին նվիրված միջոցառում

2015թ. ապրիլի 29-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ Հայոց եղեռնի 100-րդ տարելիցին նվիրված միջոցառում: Ինստիտուտի գիտաշխատողներից բացի մասնակցեցին նաև ՀՀ սփյուռքի փոխնախարար Ս. Սրապիոնյանը, ԱՄՆ Հայագիտական ուսումնասիրությունների ընկերակցության

նախագահ, Միչիգանի համալսարանի պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Գ. Բարդակչյանը, «Չայն համշենական» թերթի գլխավոր խմբագիր Ս. Վարդանյանը:

Ելույթ ունեցողները (Վ. Կատվայան, Ս. Սրապիոնյան, Գ. Բարդակչյան, Ջ. Բառնապյան, Ս. Վարդանյան) ցավով նշեցին, որ Եղեռնի տարիներին, ինչպես նաև նրա հետևանքով ամսուսալի կորուստներ է կրել նաև հայոց լեզուն: Ամենամեծ վնասը եղավ այն, որ հետագա տարիներին, այլև այսօր առաջնային խնդիր է հայերենի պահպանումը, նրա շարունակական լինելն ապահովելը սփյուռքի հայության շրջանում:

ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի արևմտահայերենի բաժնի ավագ գիտաշխատող Ս. Տիոյանը ներկայացրեց ՀՀ սփյուռքի նախարարության աջակցությամբ բաժնի աշխատակիցների պատրաստած «Արևմտահայերենի արդի վիճակը Միքիայի հայ համայնքում» ուսումնասիրությունը, որով, ինչպես տեղեկացվեց, սկիզբ է դրվում Սփյուռքի լեզվավիճակի համալիր ուսումնասիրության գործընթացին:

Միջոցառման մասնակիցներն ընդունեցին հայտարարության բանաձև: